

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om försök med basinkomst och lag om temporär ändring av 92 § i inkomstskattelagen och 17 § i lagen om förskottsuppbörd

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Ärende

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om försök med basinkomst och lag om temporär ändring av 92 § i inkomstskattelagen och 17 § i lagen om förskottsuppbörd (RP 215/2016 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Esko Salo, social- och hälsovårdsministeriet
- äldre regeringssekreterare Timo Meling, arbets- och näringsministeriet
- enhetschef Marjukka Turunen, Folkpensionsanstalten
- forskare Ville-Veikko Pulkka, Folkpensionsanstalten
- specialforskare Jouko Verho, Statens ekonomiska forskningscentral
- magister i samhällsvetenskaper, doktorand Johanna Perkiö
- filosofie magister, doktorand Tero Toivanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Nylands TE-byrå
- Finlands Kommunförbund
- Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- Löntagarnas forskningsinstitut
- Akava rf
- Finlands näringsliv rf
- SOSTE Finlands social och hälsa rf
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Företagarna i Finland rf
- Tjänstemannacentralorganisationen STTK rf
- Finlands Arbetslösas Samarbetsorganisation - TVY rf.

Utlåtande AjUU 11/2016 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Syftet med försöket med basinkomst, som ska genomföras 2017—2018, är att klarlägga vilka konsekvenser en basinkomst som betalas utan behovsprövning har för arbetsmarknadsbeteendet och delaktigheten i fråga om de personer som när försöket inleds är arbetslösa. I synnerhet vill man bedöma om den sociala tryggheten kan reformeras med hjälp av en basinkomst så att i synnerhet de flitfällor som anknyter till arbete minskar. Sekundära bedömningsobjekt är hur basinkomsten påverkar den utsträckning i vilken förmånstagaren anmäler sig som arbetslös arbetssökande eller utnyttjar Arbetskraftsförvaltningens tjänster, samt vilka förändringar basinkomsten medför i inkomsterna för dem som får basinkomst.

Till försöksgruppen väljs med vissa begränsningar genom ett slumpmässigt urval 2 000 personer bland dem som i november 2016 får arbetsmarknadsstöd eller grunddagpenning. På grund av avgränsningen ger försöket inte resultat i fråga om andra än de som får FPA:s grundskydd. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser att avgränsningen är motiverad av samhällsekonomiska orsaker men menar att den delvis är problematisk med tanke på utredningen av flitfällornas inverkan. Men trots avgränsningen ger försöket användbar information om vad som motiverar människor till att jobba, anser utskottet. Utskottet välkomnar att basinkomsten i enlighet med den försökskultur som regeringen eftersträvar testas som ett separat försöksprojekt där man vill skapa ett vetenskapligt underbyggt forskningsupplägg.

Motiven för försöksdeltagarna att ta emot jobb stärks på grund av att basinkomsten i motsats till övrigt arbetslöshetsskydd inte minskar eller utgår till följd av sysselsättningen. Å andra sidan är basinkomsttagaren inte föremål för likadana skyldigheter att söka jobb som de som får arbetslöshetsförmåner. Dessa effekter verkar åt motsatta håll vilket försvårar uttolkningen av resultaten. Utskottet konstaterar också att försökets höga politiska profil och de intervjuer och den information som försökspersonerna utsätts för kan påverka deras beteende och att man måste försöka minimera konsekvenserna av sådana effekter, som kan förvränga resultaten.

Försökets centrala mål är att få ny information om basinkomstens konsekvenser. Därför anser utskottet att det är beklagligt att reformen inte ger information om vilken effekt en basinkomst som betalas utan behovsprövning skulle ha för grupper i arbetslöshetsskyddets och arbetsmarknadens gränzson när det gäller möjligheter och vilja att ta emot jobb som kompletterar försörjningen. Sådana grupper är självanställda, ensamföretagare, personer med deltidsjobb och korttidsjobb eller korta visstidsjobb på heltid. Tills vidare är det också oklart i vilken utsträckning man i samband med försöket har för avsikt att kartlägga hur människor söker sig till nya affärsmodeller och arbetsformer. Denna information skulle vara värdefull med tanke på framtidens arbetsliv och socialpolitik. Utskottet vill påminna om att försöksupplägget inte heller ger information om beskattningens inverkan på sysselsättning och arbetsmarknadsbeteende.

Utskottet understryker att tolkningen av försöksresultaten och eventuella slutsatser bör göras med omsorg. Utskottet vill påpeka att sysselsättning inte bara beror på ekonomisk motivation eller de arbetssökandes egen aktivitet, utan också på hur personer väljer att använda sin tid och på utbudet av arbetstillfällen, som varierar enligt konjunkturer och arbetsmarknadsläget.

Utlåtande AjUU 11/2016 rd

Barn tilläggen till arbetslöshetsförmånen och försöket med basinkomst

Basinkomst betalas till alla till samma belopp som skattefria inkomster utan barn tillägg. Övriga inkomster inverkar inte på utbetalningen av basinkomsten, men erhållna förmåner samordnas med den så att basinkomsttagaren behåller endast den del som överstiger basinkomstbeloppet.

För att få arbetslöshetsförmån ska man anmäla sig som arbetslös arbetssökande och följa bestämmelserna i lagen om utkomstskydd för arbetslösa. Barnfamiljer får beroende på antalet barn barn tillägg till arbetslöshetsförmån till ett månatligt nettobelopp på cirka 91—172 euro. Medan de sysselsättningsfrämjande tjänsterna ges kan tillägget betalas ut till ett belopp på cirka 82 euro per månad för 200 dagar. Eftersom basinkomsten inte innehåller något barn tillägg förändras incitamenten för att bli sysselsatt för barnfamiljer inte nödvändigtvis under försökets gång, utan barnfamiljerna har på grund av tilläggen ett uppenbart incitament att utöver basinkomsten söka arbetslöshetsförmån. Det kan leda till att försöket misslyckas för barnfamiljernas del och vi inte får väsentlig information om incitamentens betydelse.

De ekonomiska motiven för att söka arbetslöshetsförmån, bedömda enbart med stöd av inkomster, utgår enligt erhållen utredning hos familjer med ett barn först när månadsinkomsterna uppgår till cirka 400 euro, och hos familjer med tre eller flera barn först när månadsinkomsterna uppgår till cirka 800 euro. Därför lockar försöket inte vårdnadshavare att ta emot jobb om inkomsterna är små. Utskottet anser det beklagligt eftersom det är tänkbart att åtminstone en del av de barnfamiljer som deltar i försöket kunde sysselsättas med deltidsjobb eller korta visstidsjobb där inkomsterna är små.

Omkring 40 procent av försöksgruppen beräknas vara barnfamiljer som för att behålla sin förmånsnivå tvingas agera enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa såsom hittills. I försöksupplägget innebär det att i stället för 2 000 personer gäller försökets beräknade sysselsättningseffekter bara 1 200 personer. Risken är enligt erhållen utredning då att det inte upptäcks statistiskt relevanta skillnader mellan försöksgruppen och jämförelsegruppen och att försöket därför inte ger tillförlitliga resultat. För att förbättra resultatens tillförlitlighet föreslår utskottet att social- och hälsovårdsutskottet föreslår en ändring av lagförslaget om försöket med basinkomst exempelvis så att basinkomsten utökas med barn tillägg eller att försöket begränsas till arbetslösa utan familj.

Basinkomstförsöket och arbetskraftstjänster

Försöket med basinkomst påverkar inte förutsättningarna att få arbetslöshetsförmån; de som deltar i försöket får arbetslöshetsförmån på samma villkor som andra arbetssökande. De arbetslösa personer som får basinkomst och som söker sig till arbets- och näringsbyråns tjänster kan fortfarande uppmuntras att delta i sysselsättningsfrämjande tjänster som definieras i lagen om utkomstskydd för arbetslösa genom att betala ut arbetslöshetsförmån och kostnadsersättning med förhöjningsdelar för den aktiva tiden.

Enligt propositionen ska den som får basinkomst inte påföras en karens, dvs. tid utan ersättning. Utskottet påpekar att propositionsmotiven i detta avseende står i strid med lagförslaget i propositionen. I propositionen föreslås ingen ändring i lagen om utkomstskydd för arbetslösa, vilket innebär att arbets- och näringsbyrån i enlighet med de gällande bestämmelserna påför tid utan er-

Utlåtande AjUU 11/2016 rd

sättning och skyldighet att vara i arbete som avses i 2 a kap. 14 § i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002) för deltagare i basinkomstförsöket på samma villkor som för andra som söker arbetslöshetsförmån. En arbetslös som deltar i försöket kan således förlora sin rätt till arbetslöshetsförmån vilket kan påverka bland annat förmånerna för arbetslösa personer som får barn-tillägg. Däremot påverkar ett klandervärt förfarande inte utbetalningen av basinkomst.

Utskottet noterar att tid utan ersättning eller skyldighet att vara i arbete som påförts en arbetslös person under försökets gång i vissa fall fortfarande kan gälla när försöket avslutas och personen i fråga går i så fall miste om arbetslöshetsförmånen efter försöket. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet kompletterar lagen med en bestämmelse om att förfaranden som är arbetskraftspolitiskt klandervärda och inträffar medan försöket pågår inte inverkar på en persons utkomstskydd för arbetslösa efter försöket.

Information

Utskottet vill betona att när försöket inleds måste det säkerställas att de som har valts att medverka vet tillräckligt om hur deltagandet påverkar deras ekonomiska situation och om eventuella konsekvenser om de får jobb, skaffar sig utbildning eller blir föräldralediga. Informationen måste vara tydlig och begriplig. För att bedömningen av den information som försöket ger ska vara tillförlitlig bör informationen ges så att den påverkar arbetsmarknadsbeteendet hos deltagarna i försöksgruppen så lite som möjligt.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 23.11.2016

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tarja Filatov sd
vice ordförande Heli Järvinen gröna
medlem Teuvo Hakkarainen saf
medlem Niilo Keränen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jaana Laitinen-Pesola saml
medlem Leena Meri saf
medlem Merja Mäkisalo-Ropponen sd
medlem Eero Suutari saml
medlem Martti Talja cent
medlem Juhana Vartiainen saml
ersättare Anneli Kiljunen sd (delvis)

Utlåtande AjUU 11/2016 rd

ersättare Antero Laukkanen kd.

Sekreterare var

utskottsråd Marjaana Kinnunen.